

**Ovocné dřeviny jako součást dřevinných formací
v kulturní zemědělské krajině
projekt OP RLZ: CZ.04.1.03/3.3.11.1/2622**

VÝZNAM OVOCNÝCH DŘEVIN STARÉ A KRAJOVÉ ODRŮDY

**TENTO PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM EU
A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY**

*Nikdy se nedostanu tam kam přesahuje
v noci červencové strom*

Jan Skácel

STARÉ A KRAJOVÉ ODRŮDY

Stará odrůda

- těžko definovatelné, chybí kritéria
- 'Golden Delicious' (1890 nalezena, od r. 1916 šířena)

Krajová (lokální) odrůda

- 1) vznikla zčásti přírodním výběrem,
zčásti selekcí člověka
- 2) vznikla v určitém kraji (oblasti),
zde se rozšířila

HOSPODÁŘSKÝ VÝZNAM

Produkce ovoce

ovoce čerstvé – stolní

ovoce pro průmyslové zpracování

moštové (šťávy, sirupy)

kompotové

mrazení

proslazování

sušení

zvláštní určení

- dětská výživa

- výroba pektinů

- semenné účely

‘Kalvil červený podzimní’

‘Grávštýnské’

Zdravotní význam

- doporučená spotřeba: 100 kg/osoba/rok
- skutečná: cca 73 kg

Spotřeba ovoce v ČR v hodnotě čerstvého (kg/osoba/rok)

- tj. přepočet všech výrobků z ovoce na hodnotu ovoce čerstvého

Ukazatel	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
Ovoce celkem	64,4	69,5	72,7	71,5	72,1	73,5	71,5	72,5	75,6	75,0	70,1	73,5	76,2	76,5
z toho :														
- ovoce m. p.	45,6	47,0	48,5	42,4	39,1	42,1	40,8	44,3	46,6	47,5	43,4	46,6	47,0	47,2
- jižní ovoce	17,8	22,5	24,2	29,1	33,0	31,4	30,7	28,2	29,0	27,5	26,7	26,9	29,2	29,3

Pramen: ČSÚ

Složení ovoce

VODA

- dužnaté plody: 79–87 %
- ořechy: 5–16 %

CUKRY

- ve zralém ovoci: glukóza, fruktóza
- sacharóza: broskve, meruňky, švestky

PEKTINY

- váží toxické látky – proti kornatění tepen a infarktu
- jablka, rybíz, angrešt

VITAMÍNY

- C – jahody, černý rybíz, plodové růže, rakytník
- A – meruňky
- B₆ – jablka, hrušky, broskve

MINERÁLNÍ LÁTKY

- K – meruňky, broskve
- Fe – ostružiny, červený rybíz
- P – třešně, višně
- Ca – ořechy, černý rybíz, maliny
- Mg - švestky

TŘÍSLOVINY

- jeřáb oskeruše, jeřáb moravský sladkoplodý

AROMATICKÉ LÁTKY

- broskve, jahody

OBSAH VITAMINŮ A MINERÁLNÍCH LÁTEK V ČESKÉM OVOCI

OVOCNÉ PLODY

Ø ROČNÍ SPOTŘEBA: 70 kg/osoba
z toho: 43 kg ovoce
mírného pásma

KONZUMACE V MĚSÍCÍCH ROKU

OBSAH VITAMÍNŮ A MINERÁLNÍCH LÁTEK V 1 kg OVOCE

I II III IV V VI VII VIII IX X XI XII

JABLKA
22 kg

Energie: 2550 kJ.kg⁻¹

Vitamin C 48 mg
Draslík 1240 mg
Vitamin B₆ 0,41 mg

HRUŠKY
1,8 kg

Energie: 2760 kJ.kg⁻¹

Vitamin C 28 mg
Draslík 1140 mg
Vitamin B₆ 1,14 mg

TŘEŠNĚ
1,1 kg

Energie: 2680 kJ.kg⁻¹

Vitamin C 94 mg
Draslík 2020 mg
Fosfor 230 mg Železo 5,9 mg

VIŠNĚ
0,5 kg

Energie: 2090 kJ.kg⁻¹

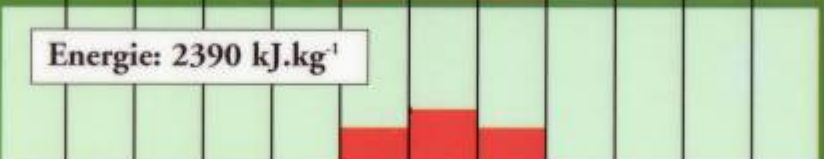

Vitamin C 52 mg
Draslík 1950 mg
Fosfor 250 mg Železo 5,3 mg

MERUŇKY
1,1 kg

Energie: 2390 kJ.kg⁻¹

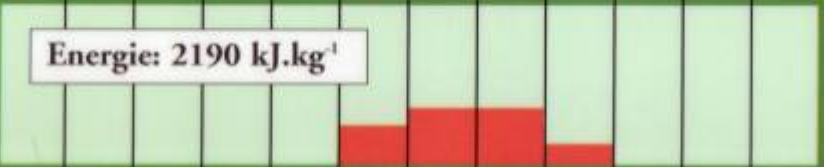

Vitamin C 65 mg
Vitamin A 8,4 mg
Draslík 2780 mg Železo 9 mg

BROSKVE
3,2 kg

Energie: 2190 kJ.kg⁻¹

Vitamin C 102 mg
Draslík 2030 mg
Vitamin B₆ 0,95 mg

OVOCNÉ PLODY

Ø ROČNÍ SPOTŘEBA: 70 kg/osoba
z toho: 43 kg ovoce
mírného pásma

KONZUMACE V MĚSÍCÍCH ROKU

OBSAH VITAMÍNŮ A MINERÁLNÍCH LÁTEK V 1 kg OVOCE

		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
ŠVESTKY, SLÍVY 3,7 kg														Energie: 2330 kJ.kg ⁻¹	Vitamin C 70 mg Draslík 2540 mg Hořčík 130 mg Železo 6 mg
	ČERVENÝ RYBÍZ 0,9 kg													Energie: 1570 kJ.kg ⁻¹	Vitamin C 330 mg Draslík 2000 mg Vápník 280 mg Železo 12 mg
	ČERNÝ RYBÍZ 0,5 kg													Energie: 1940 kJ.kg ⁻¹	Vitamin C 1600 mg Draslík 2900 mg Vápník 419 mg Železo 9 mg
	ANGREŠT 0,4 kg													Energie: 2070 kJ.kg ⁻¹	Vitamin C 244 mg Draslík 1900 mg Vápník 340 mg Železo 5 mg
	MALINY 0,3 kg													Energie: 2300 kJ.kg ⁻¹	Vitamin C 225 mg Draslík 1810 mg Vápník 410 mg Železo 10 mg
	OSTRUŽINY 0,2 kg													Energie: 2000 kJ.kg ⁻¹	Vitamin C 180 mg Draslík 1700 mg Vápník 400 mg Železo 60 mg
	JAHODY 1,8 kg													Energie: 1800 kJ.kg ⁻¹	Vitamin C 618 mg Draslík 1510 mg Vápník 310 mg Železo 9 mg

- moštování → výroba ovocných vín a destilátů

‘Jadernička moravská’

‘Lebelovo’

‘Charlamowski’

‘Panenské české’

- kuchyňské zpracování

‘Vilémovo’

‘Kardinál žíhaný’

- sušení
'Boskoopské'

Tradice Bílých Karpat (Hostětín)

KONTROLOVANÉ EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ

ING. ZDENĚK ŠEVČÍK
EKOLOGICKÝ OVOCNÁŘ

687 72 PITÍN 15

IČO 434 45 055 tel.: 0633/641 334

Registrováno Svazem PRO-BIO Šumperk, Nemocniční 53,
pod evidenčním číslem: 69

Využití dřeva ovocných stromů

Dřevo vlašského ořešáku

- výroba nábytku, dých, soustružení

Dřevo kaštanovníku

- nábytkářství, výroba třísla na soustružnické výrobky

Dřevo jabloňové

- nábytkářství, řezbářství, nářadí, lisy

Dřevo hrušňové

- nábytkářství, kolářství, výroba sportovních potřeb apod.

Dřevo švestkové

- nábytkářství, řezbářství, soustružnictví

Dřevo třešňové

- řezbářství, nábytkářství, stolařství a galanterie

Friedrich Gubler (Švýcarsko)

Feldkirsche
Prunus avium

Beispiele Wuchsrichtungenen

	stark links	leicht links	gerade	leicht rechts	stark rechts
Zwetschgen	X Fellenberg	XXX Hauszwetschge	X Belle de Paris		
Äpfel	X Boskoop	XXX Boskoop Damason Schneiderapfel TG-Weinapfel	X Gravensteiner Egelhofer Schneiderapfel	X	X Bohnapfel
Birnen	X Hagenwiler Birne	X	XX Wasserbirne Egnacher Spitzbirne Knollbirne Grünmöstler Sülbirne Guntershauser Goldmostbirne	XX Wasserbirne Egnacher Spitzbirne Welschbergler	XX Gelbmöstler

X selten vorkommend

XX öfters vorkommend

XXX häufig vorkommend

Alter Apfelbaum mit starkem Linksdrehwuchs und ausgeprägter Spannrückigkeit

Linker Stamm: Boskoop leicht linksdrehwüchsig
Mittlerer und rechter Stamm:
Gerade gewachsene Gravensteiner
Alle mit ausgeprägter Spannrückigkeit und Rindeneinwüchsen

rechtsdrehender Apfelbaumstamm

Geradegewachsene Wasserbirne leicht spannrückig mit tiefen Rindeneinwüchsen und grossen Rissen

Guntershauser Birne mit Stockdurchmesser um 110 cm - gesund bis ins Mark. Die Sorte ist an der auffallend hellen Farbe des Holzes erkennbar.

Včelařství

- oboustranně prospěšný vztah
- opylení stromů
- včelí produkty

Nedašova Lhota (jižní Valašsko)

Dicken (Švýcarsko)

Genetické zdroje - šlechtění

- rezervoár cenných vloh
- využití ve šlechtitelských programech
- šlechtění na rezistenci

- odolnost proti spále růžovitých (*Erwinia amylovora*)

JABLONĚ

- odolnost proti strupovitosti jabloně (*Venturia inaequalis*)

‘Hedvábné pozděkvěté’

‘Krátkostopka královská’

‘Hájkova muškátová reneta’

‘Watervlietské mramorované’

‘Hvězdnatá reneta’

‘Reiderova reneta’

- odolnost proti nektriové rakovině (*Nectria galligena*)

‘Malinové holovouské’

‘Knížecí zelené’

‘Vlkovo’

- odolnost proti mrazu

‘Malinové hornokrajské’

‘Chodské’

‘Vlkovo’

‘Panenské české’

‘Jadernička moravská’

‘Wealthy’

‘Croncelské’

SLIVONĚ

- odolnost vůči šarce švestky (PPV)

‘Špendlík žlutý’

‘Bílá trnečka’

Seninka (Tetera, 1974)

‘Durancie’

KRAJINÁŘSKÝ VÝZNAM

Funkce ovocných stromů v krajině:

- ~ Meliorační
  - větrolamy, protierozní ochrana
- ~ Hygienická
  - izolační – protihluková bariéra
  - asanační – snížení prašnosti
- ~ Klimatická
  - ovlivnění mikroklimatu

Biologická

- posílení a stabilizace ekologických vazeb
- útočiště a potrava ptactva a zvířectva

‘Strýmka’

Brumov-Bylnice (jižní Valašsko)

Estetická funkce

Crhov (Olešnicko)

Bojkovice – Ústsko (Bojkovicko)

- zachování typu měkké a zvlněné středoevropské krajiny

Vřesice (Kunštátsko)

Hajánky (Tišnovsko)

Velká nad Veličkou (Slovácko)

Velká nad Veličkou (Slovácko)
Národní přírodní rezervace Zahrady pod Hájem

Velká nad Veličkou (Slovácko)
Národní přírodní rezervace Zahrady pod Hájem

- nenásilný přechod do okolní krajiny

Brumov - Bylnice (jižní Valašsko)

Vápenice (Moravské Kopanice)

Žerůtky (Lysicko)

SPOLEČENSKÝ VÝZNAM

Ovocné druhy

- spolutvůrci rázu krajiny a tradic regionu

- jižní Morava – meruňka a réva vinná
- Českomoravská vysočina - růže šípková a trnka
- Valašsko a Kopanice – slivoně, 'Jadernička moravská'
- severní Čechy - hrušně
- východní Čechy - třešně a jabloně

Valašsko

‘Jadernička moravská’

Českomoravská vysočina

trnka obecná (*Prunus spinosa*)

růže šípková
(*Rosa canina*)

- vytváří pocit domova, pohostinnosti...

Olešnice (Olešnicko)

listnaté stromy

versus

jehličnany

Pitín
(Bojkovicko)

- zahrada bez ovocných dřevin

Olešnice (Olešnicko)

Projekt " Návrat holovouských malináčů"

Holovousy (Hořicko)

Cílem je vrátit na návěs ovocný sad,
zlikvidovaný v 70. letech,
a ve spolupráci s obyvateli obce najít novou podobu návsi,
blízkou jejímu původnímu vzhledu.

Rekreační funkce

- aktivní odpočinek

- rozkvetlé stromy

Crhov (Olešnicko)

*„Libě spočívá oko na dědinách,
kde ošacení stromowí stojí
w jarním swém mlékbílém neb čerwánkowém rozkvětu,
wzduch naplňujícíe wonným wýparem.*

- plodící stromy

*Wděčností pozdwiňuje se srdce ke swrchowanému otci,
patříc na třešňové stromky,
čerweně skwaucími se třešněmi takořka osypané,
neb na jabloni a hruškowí,
pod tíží čerwených pestrých jablek a hrušek
wětve swé k zemi sklánějící“*

Pixa, 1848

- podzimní zbarvení listů

- krásné i v zimě...

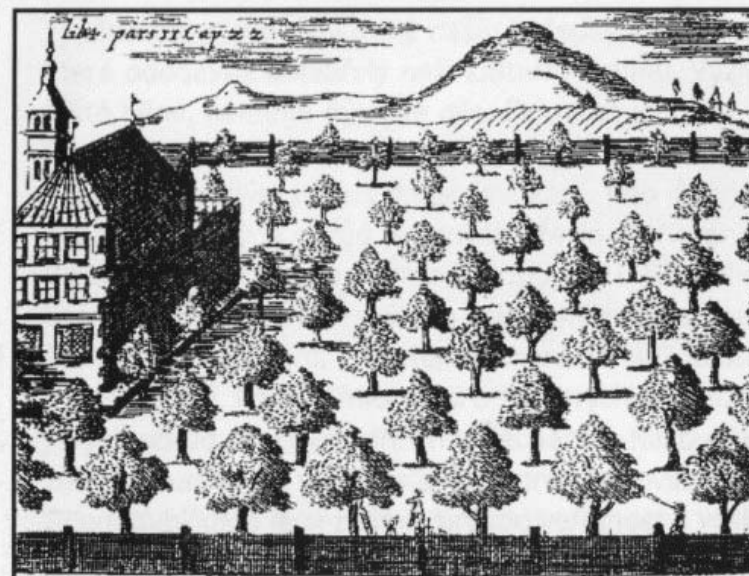

→ *dynamický prvek...*

Historický význam

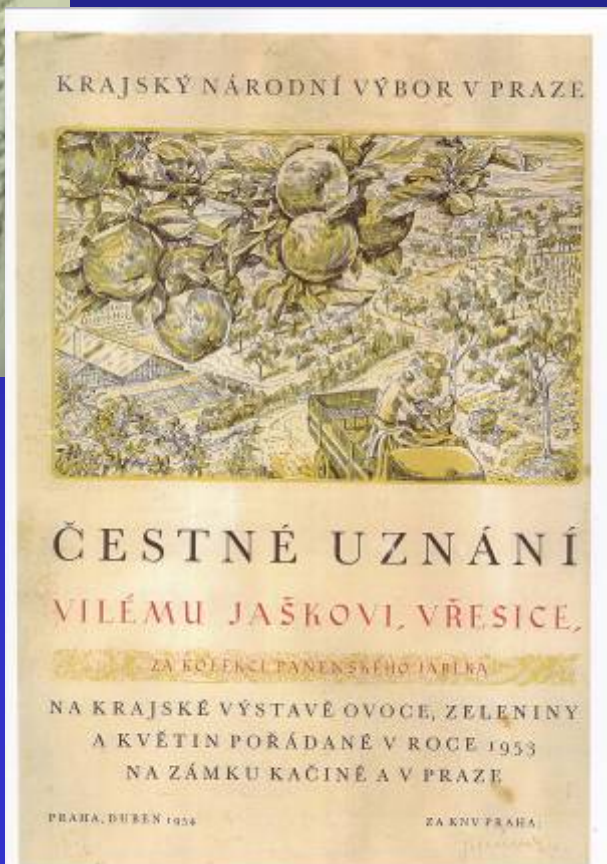

Obr. č. 7: „Ovocný sad šlechtice“ na originále od Hohberga, *Georgica curiosa*, 1682

Obr. č. 8: „Odstraňování housenek a očišťování stromů“ na originále od Hohberga, *Georgica curiosa*, 1682

- stromy u historických a sakrálních staveb

Vápenice (Moravské Kopanice)

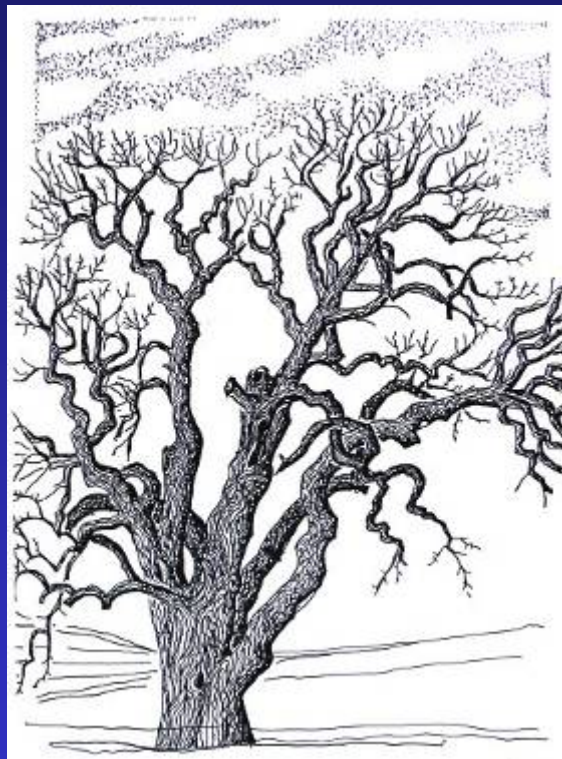
Žernůvka - klášter (Tišnovsko)

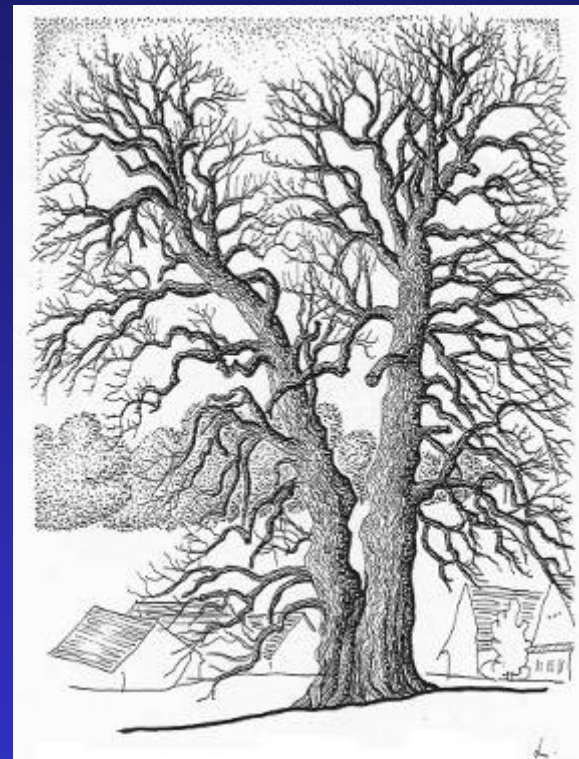
- chráněné solitérní stromy

Dobruška

Dlouhá ves

Hůrky

Vápenice (Moravské Kopanice)
hrušeň 'Michálka'

Nedašova Lhota (jižní Valašsko)
hrušeň 'Zelenky'

Štěpnice zámeckého parku v Holešově

Naučný a vzdělávací význam

- ekologie, biologie, estetika...

Národní hřebčín
v Kladrubech nad Labem

Ráječko (Blanensko)

Flora

Reserve is a natural area of high nature value, which is a part of the landscape. It is a part of the landscape of the area of the reserve. It is a part of the landscape of the area of the reserve.

- 1. *První květenství* - první květenství
- 2. *První květenství* - první květenství
- 3. *První květenství* - první květenství
- 4. *První květenství* - první květenství
- 5. *První květenství* - první květenství
- 6. *První květenství* - první květenství

The reserve is a natural area of high nature value, which is a part of the landscape. It is a part of the landscape of the area of the reserve. It is a part of the landscape of the area of the reserve.

Fauna

The reserve is a natural area of high nature value, which is a part of the landscape. It is a part of the landscape of the area of the reserve. It is a part of the landscape of the area of the reserve.

Národní přírodní rezervace Zahrady pod Hájem

Číslo: 100/1992 Sb.
Území: 100 ha
Vznik: 1992

Číslo: 100/1992 Sb.
Území: 100 ha
Vznik: 1992

Krajové odrůdy

Číslo: 100/1992 Sb.
Území: 100 ha
Vznik: 1992

Pozemkový spolek

Číslo: 100/1992 Sb.
Území: 100 ha
Vznik: 1992

The reserve is a natural area of high nature value, which is a part of the landscape. It is a part of the landscape of the area of the reserve. It is a part of the landscape of the area of the reserve.

Údržba

The reserve is a natural area of high nature value, which is a part of the landscape. It is a part of the landscape of the area of the reserve. It is a part of the landscape of the area of the reserve.

praktické dovednosti...

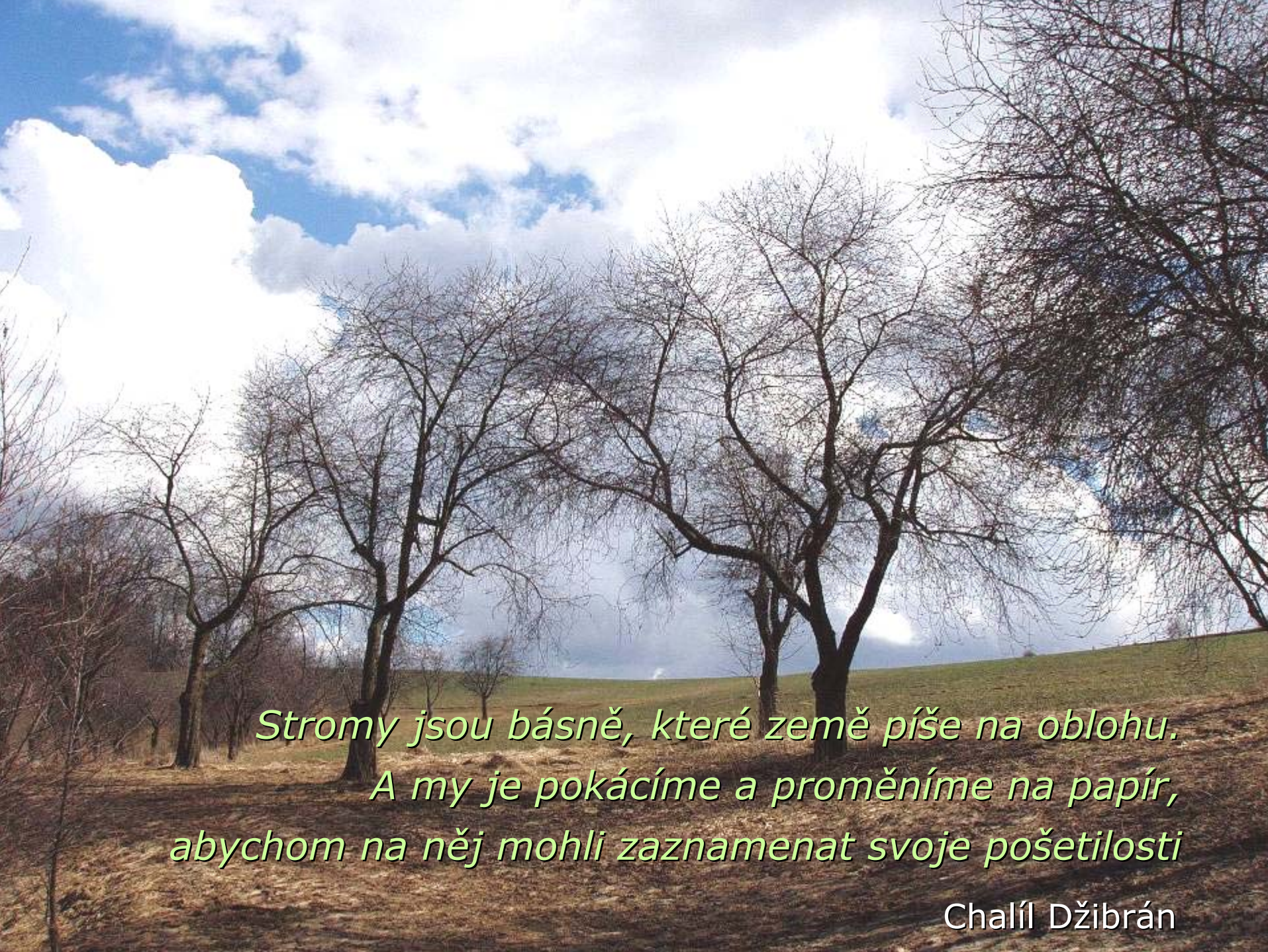
Kulturní a dialektický význam

- písně, básně, pořekadla, pohádky, pranostiky

*zakletý v jablkovém kraji,
zelenou duši sadu mám,
asi mě v říjnu očesají,
spíš ale spadnu na zem sám*

Jan Skácel

A landscape photograph showing several bare, leafless trees in the foreground and middle ground. The trees are dark brown and their branches are intricate against a bright, cloudy sky. The ground is a mix of brown and green, suggesting a transition between seasons. The overall mood is contemplative and serene.

*Stromy jsou básně, které země píše na oblohu.
A my je pokácíme a proměníme na papír,
abychom na něj mohli zaznamenat svoje pošetilosti*

Chalíl Džibrán

- studium regionální historie, etnografie a dialektologie

- lidová pojmenování ovoce

= bohatství jazyka a národa

- *Hrkávky, Štěrcháče, Praskule*
- *Medůvky, Malináče, Sladké*
- *Džbánky, Ovčí hubičky, Kočičí hlavy*
- *Žňovky, Ovesňačky, Svatojánky, Vavřinky, Michálky*
- *Uherky, Polky, Znojemské, Kroměřížky, Francouzské*
- *Babiččino, Matčino, Otcovo*
- *Sračky, Drístačky*

Etický význam

- výzva k trpělivosti, nesobeckosti
- vynaložení práce ve prospěch budoucí generace

*„Zasadit strom znamená
vykonat čin vzájemnosti
a lásky k bližnímu.
Neboť onen,
kdo jej sází,
není ten,
jenž usedne v jeho stín“*

Marcel Prévost

Rychtářov (Vyškovsko)

*„Každý nově vysazený strom zlepšuje minulost,
okrašluje přítomnost a obohacuje budoucnost.
Tak spojuje ovocný strom minulost
s budoucností přes přítomnost
a jest znakem souvislosti lidského přičinění“*

Švec, 1924

- činorodá ušlechtilá práce
- boj proti zahálce, alkoholismu...

*„Pěstování a
ošetřování
ovocního stromu
odjímá příležitost k
zahálce a
vyplývajícími z ní
nepravostem:
ožralství,
chlípnosti,
krádeže...“*

Pixa, 1848

*„... odvádí od
zalkoholizovaného
žítí a vede k prosté
výživě, k čistšímu
vzduchu a vodě.
Vede tak k novému,
zdravému
způsobu života...“*

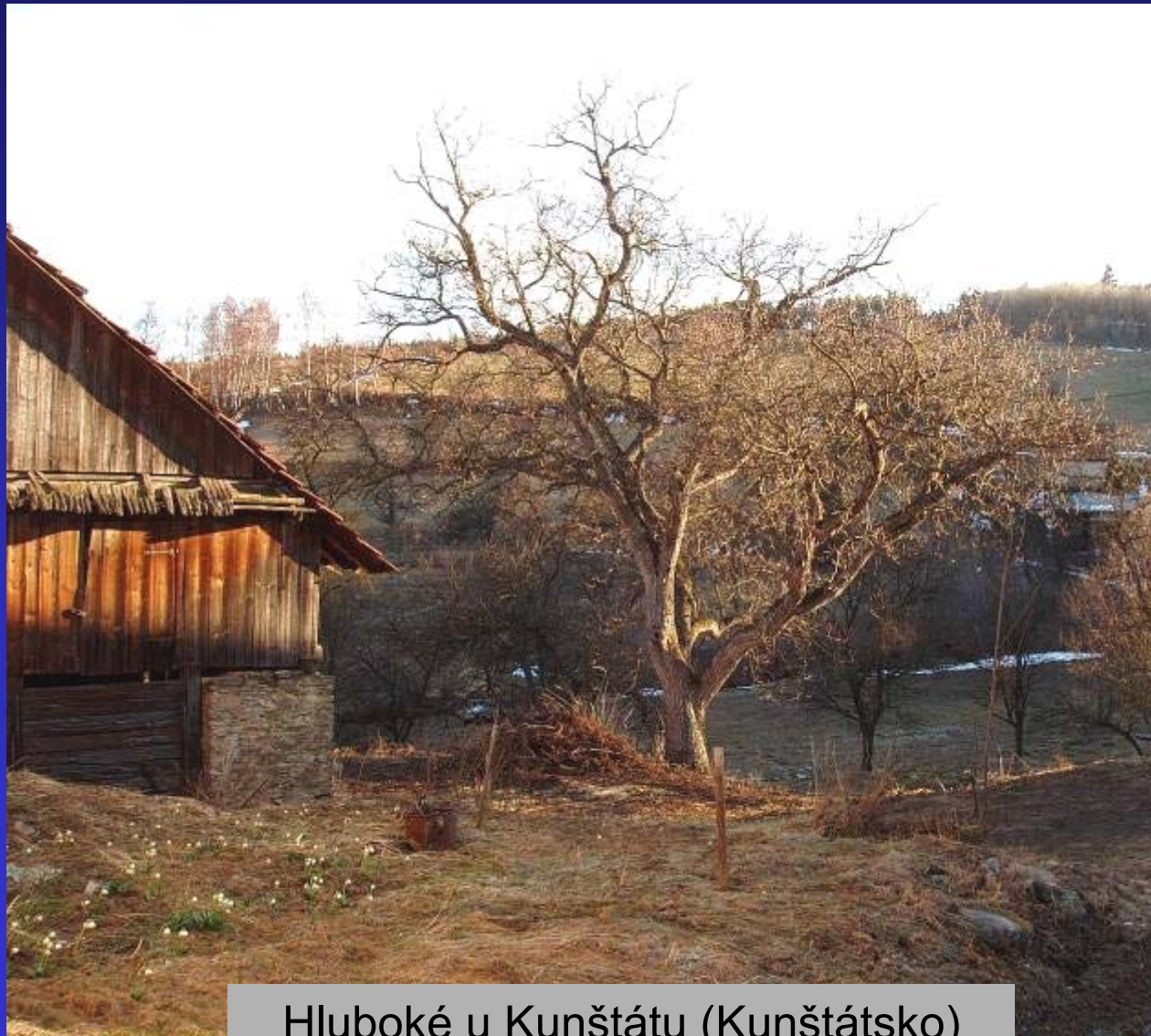
Švec, 1924

Josef Koněrza

nar. 23.9.1858, † 6.5.1948
učitel ve Křetíně u Boskovic
ovocnář, včelař, literát,
překladatel
- spolek proti pití alkoholu

„Pryč s kořalkou“ (1885)
„Zahrada – náhrada“
(1890)

- vztah člověka k přírodě, domovu

Hluboké u Kunštátu (Kunštátsko)

- tradicím ...

Starý Hrozenkov (Moravské Kopanice)

Vyprávění stařenky Zajíčkové z Bystřičky (dle C. Bartoňka, 1958)

Už ňe ide na osmé léto přes osumdesát, co sem sa tu vydala. A tehdá ňe edem dva chýb'jely do dvacéti. Na tu hrušku sa dycky ráda zadívu. Tu ňa tehdy náš tatíček dali, dyž sem sa k Zajíčkom vydala.

Dyť zme spolu obě rástly, ona u tatíčka ve štěpnici a já u maměnky.

A dyž si ňa můj Janek sem k Zajíčkom vzál, tož i tu medůvku si musel vzat'. Šak mu náš tatíček pravili:

“Janku, Janku, opatruj jich obě dobře, obě sú sladké jako med!”

Jak zme spolu vyrástaly, tak nás spolu přesadili.

Spolu zme rástly, spolu dobré i zlé znášaly a aj myslím rodily. Měla sem vás děcek dost', devět. A ta hora dřeva za tých osumdesát rokúv dala ovoca viac než dost'. Co to bývalo sucharú ! Co sem sa vás ima nakurýrovala, dyž vás někdy preháňalo. Dyk tehdá nebylo inačív lékúv.

Tak zme spolu aj zestárly. Víte-li, obě máme ten tvrdý valaský koreň. Obě zme pily vodu z tej hlubokej Zajíčkovéj studně. Edemže ten její kořeň je eště zdravší než ten můj. Ona ešče pořád stojí rovno, pořád hledí k nebi. Ale já už sa k zemi obracám.